

Proti kartelům jsme zcela bezmocní

rozhovor - Hospodářské noviny, 8.2., str. 18

Martin Pecina, šéf antimonopolního úřadu

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚHOS) tento týden dotlačil ministerstvo financí ke zrušení miliardového tendru na informační systém, který má zprůhlednit hospodaření se státními penězi. Podle pracovníků ÚHOS totiž postup ministerských úředníků diskriminoval většinu uchazečů.

Martin Pecina, šéf antimonopolního úřadu, se ale víc než špatně zadaných zakázek bojí nedovolených dohod mezi uchazeči.

Podezření na jednu takovou má například při tendru na výstavbu poslední části dálnice D8. "V takových případech jsme ale téměř bezmocní," přiznává.

HN: Ministerstvo při výběru informačního systému použilo novinku v soutěžním právu - soutěžní dialog. Teď tvrdí, že právě kvůli němu nebyla šance soutěž férově dokončit.

Problém není v soutěžním dialogu, ale v tom, že byl nešťastně proveden. Jeho výsledkem mělo být obecné upřesnění toho, co ministerstvo chce koupit. A ne jméno konkrétního výrobku. Pak totiž soutěž, která má po soutěžním dialogu následovat, ztrácí smysl. A přesně k tomu tady došlo.

HN: Co dalšího vám vadilo?

Například, jakým způsobem pracovala v rámci soutěžního dialogu hodnotící komise. I když to není v zákoně přesně popsáno, určitě musí být dodrženy základní principy, jako třeba to, že každý píše hodnocení sám za sebe. A ne, že předseda řekne: Ty to napiš i za toho druhého. A jeden člověk pak hodnotí dvakrát. To je absurdní.

HN: A k tomu došlo?

K tomu skutečně došlo. A argumentace ministerstva, že to není zákonem specifikováno, je - jak jistě uznáte - argumentací nanic.

HN: Ministerstvo zakázku samo zrušilo, takže vy jste museli řízení zastavit, aniž jste se oficiálně vyjádřili. Není to škoda? Takhle se vlastně stejné problémy v jiných případech mohou opakovat.

Asi bychom se k tomu měli nějak postavit, protože je to první případ, kdy se soutěžní dialog používal. Příští týden to budeme probírat na rozkladové komisi a rádi bychom nezávisle na tomhle případě dali nějaký výklad, jak se na problematiku soutěžního dialogu díváme.

Do zbrojních zakázek nemůžeme

HN: Proč u nás tolik zakázek končí problematicky?

Já nemyslím, že se jich zas tolik nedaří.

HN: Každý z velkých tendrů jako třeba Internet do škol, mýtný systém nebo transportéry má nějaký sporný moment.

Problém je, když se vlastně ani žádné výběrové řízení nedělá. To, obávám se, byl například Internet do škol. To zjevně někdo pojal jako privátní akci. Mýtný systém jsme důkladně přezkoumávali a věřte mi, žádnou potíž jsme nenašli. Výběrové řízení bylo podle našich zjištění i přes všechny spekulace, které kolem něj kolovaly, úplně v pořádku. A co se týče transportérů a jiných zbrojních zakázek, ty jdou mimo nás. Do těch nevidíme.

HN: Jak to?

Zákon, podle kterého pracujeme, má řadu výjimek. A jednou z nich je i to, že nesmíme přezkoumávat nic, kde bychom se mohli setkat s nějakým státním tajemstvím. My na to ani nejsme zařízení, to bychom museli mít nějaké chráněné pracoviště.

HN: A kdo je tedy kontroluje?

No, asi nikdo. Může si to přezkoumat zadavatel, možná do toho trochu může i Nejvyšší kontrolní úřad. Ale ne my. Tak je to třeba u většiny nákupů vojenského materiálu. Hlavním smyslem naší práce je zajistit, aby všichni uchazeči měli stejnou šanci. Ale třeba u dodávky zbrojních systémů nemůže mít stejnou šanci i čínská nebo severokorejská firma. Takže my se věčně s armádou dohadujeme, do čeho ještě můžeme a co už je vojenský materiál. Jsme si jisti, že můžeme dát pokutu u nedodržení pravidel rovné soutěže při nákupu triček, ale třeba u bot už jsme na pochybách. U těch třeba už cena skutečně nemusí být nejdůležitější kritérium.

HN: Právě do téhle kategorie zakázek patří velká část těch úplně největších. Neměl by je tedy také někdo kontrolovat?

To určitě. Ale na to má ministerstvo obrany nějaké vnitřní mechanismy, pak do toho může vláda i ministerstvo financí, které na to dává peníze.

HN: Ale to se skoro nikdy neděje.

Ale já si opravdu nemyslím, že by u nás bylo velké procento zakázek děláno s úmyslem na nějakou lumpárnu. Když se třeba podíváte na Německo nebo na Polsko, tak možnost, že tam dostane zakázku nějaká zahraniční firma, to je úplně science fiction. Ve velkých státech to funguje daleko hůře než u nás. My jsme naopak hrozně otevřená ekonomika. Jsou jiné věci, ze kterých mám daleko větší strach.

HN: Z čeho například máte strach?

To, čeho se v budoucnu velmi bojím, je kartelizace. To je věc, kterou bychom tady na úřadě také měli umět řešit, ale na to jsme prostě slabí. Společnosti, které stojí proti nám, mají úplně jiné možnosti než my. A dobře to vědí.

Nemáme sílu dokázat, že se domluvili

HN: Stalo se vám, že jste měli podezření na kartel, ale nemohli s tím nic dělat?

Cítím velký problém například v tom, když se mi na stavbu úseku dálnice D8 přihlásí jenom dvě firmy a obě dají o dvě miliardy korun vyšší nabídku, než je předpoklad, že by to mělo stát. Jestli to takhle bude dál, a budou se nám na takovéhle zakázky hlásit jedna nebo dvě společnosti, tak skutečně budeme dálnice pořád stavět mnohem draž, než by bylo nezbytně nutné.

HN: Čím si vysvětlujete to, že se přihlásily jen dvě firmy?

Tím, že jsou domluvení. Akorát nemám sílu na to, abych jim to prokázal. Je naivní představa, že přijdu k nim do firmy a oni budou mít na stole dopis, kde se na tom domlouvají. Jestli se na tom domlouvají, tak vědí, že je to velmi závažná věc.

HN: Ale pořád to může být náhoda.

Může, ale mě prostě fakt, že se o tak velkou zakázku přihlásily jen dvě firmy, svědčí o něčem nezdravém. A tohle podezření ještě posiluje to, že nabízená cena byla o mnoho vyšší než cena předpokládaná. Teoreticky je možné, že to v plánovaném rozpočtu někdo špatně spočítal, ale významně o tom pochybuji.

HN: Nicméně jste nakonec soutěž posvětili.

Neměli jsme na výběr. Ta zakázka byla kontrolovaná renomovanou právní firmou a byla udělaná naprosto precizně, takže jí nemáme dohromady nic co vytknout. A z těch dvou firem byla vybrána ta s nižší cenou. Nic závadného jsme tedy nenašli.

HN: A to, že se přihlásily jen dvě firmy?

Dokumentaci si jich vyzvedlo osm, nabídku daly dvě. To je prostě divné. Ale ptali jsme se i ostatních firem, proč nakonec nesoutěžily. Všichni mi řekli, že jsou vytížení a nemají volné kapacity. Tak co s tím máme dělat. Teoreticky je to všechno možné, ale kdyby se nám to mělo opakovat, tak z toho opravdu mám obavu.

HN: Jenže sám říkáte, že se tím nedá nic dělat.

Asi se budeme muset zamýšlet nad tím, zda třeba ve spolupráci se zadavatelem tyto zakázky raději nerušit a snažit se pozvat do soutěží i stavební firmy ze zahraničí.

HN: Ministerstvo dopravy by samo nemohlo takovou zakázku zrušit?

Mohlo. Kdyby řeklo, že náklady jsou enormně vysoké, že předpokládalo, že to bude o dvě miliardy levnější, tak bychom to brali jako relevantní důvod ke zrušení. K tomu ale nedošlo.

HN: V kterých oblastech kartely hrozí nejvíc?

Tam, kde se šéfové společností dobře znají, kde je to nejvíc koncentrované. Když máte sto hráčů, kteří mají trh rozdělený po jednom procentu a operují po celé republice, tak je možnost kartelizace daleko menší, než když máte tři velké společnosti, jejich šéfové zasedají v jedné asociaci a pak si zajdou do sklípku a tam si povyprávějí, o čem chtějí. Oborů, kde to tak funguje, je velmi mnoho.

Jestli projde názor soudu, můžeme jít domů

HN: Co musíte dokázat, abyste někoho usvědčili z kartelu?

To bychom také rádi věděli. Zrovna teď nám krajský soud zrušil jedno rozhodnutí, přijaté ještě za mého předchůdce, týkající se nedovolených dohod provozovatelů čerpacích stanic. Byl to vůbec první kartel, kde jsme neměli přímé důkazy, ale soud nám to shodil úplně kvůli něčemu jinému. Rozhodl, že nemáme právo pokutovat právního nástupce.

HN: Co to znamená?

To znamená, že jestli tenhle názor projde i u Nejvyššího správního soudu, tak už nikdy nikomu nedáme žádnou pokutu. Protože si každý jednoduše dojde na úřad a změní IČO. Je to tak absurdní rozhodnutí, že když jsem jej četl, úplně se mi zatajil dech.

HN: Soudy vám v poslední době zrušily už několik rozhodnutí týkajících se nedovolených dohod mezi společnostmi.

My teď máme soudy zrušena čtyři klíčová rozhodnutí a čekáme na Nejvyšší správní soud. Pokud je všechny potvrdí, tak si tady vezmeme dlouhou dovolenou. A až se vrátíme, tak už budeme jen schvalovat fúze a posuzovat veřejné zakázky, protože žádný kartel nebo nedovolenou výměnu informací už nikdy v životě nepostihneme.

Agenti jako v Americe? To je science fiction

HN: Při dokazování kartelů by bylo nejlepší firmy přímo chytit za ruku. Můžete ale vy něco takového? Třeba ve spolupráci s policií šéfy sledovat na podezřelých schůzkách?

My nemáme žádné operativní prostředky. Občas dostáváme instruktážní DVD z Ameriky, kde je boj proti kartelům na vysoké úrovni. Tam na tom speciální útvar ministerstva spravedlnosti spolupracuje s FBI. Na těch DVD jsou samé akční scény - odposlouchávané schůzky, skryté kamery, agent přestrojený za číšníka, který obsluhuje šéfy, kteří se domlouvají na něčem nekalém. O tom si tady můžeme nechat jenom zdát. Že bychom se byli schopní takhle domluvit s policií, to je úplné science fiction.

HN: Takže šanci opatřující nějaký přímý důkaz v podstatě nemáte?

Leda by se někdo rozhodl mluvit, a to se děje výjimečně. Naši lidé mají právo vstoupit do jakékoliv firmy a vyžádat si všechny dokumenty, ale že by dneska někdo nechával usvědčující důkazy ležet na stole nebo uložené v počítači, je hodně naivní. Jediné, co zatím děláme, je, že žádáme o pomoc policii. Tedy udělali jsme to jednou. Loni nás v jednom případě požádala o zásah Evropská komise. Měli jsme strach, aby to neskončilo průšvihem, tak jsme přizvali i policii.

HN: O co šlo?

To nemohu říct, stále to běží. Evropská komise nám dopředu neřekla, do jaké firmy půjdeme, a tak jsme vzali policii vlastně pro jistotu, kdyby nás tam nechtěli pustit. Ale nakonec s tím nebyl problém, byla to státní společnost.